

מעשה שהיה

פשיעה באבידה

- אתה הוא זה שתלה את המודעה על העט (Pen)

אריה ליכטנשטיין

היקרה שמצאת?

- אכן. מודה אני באשמה... - נצטחק יהודה.
- כנראה שזו העט שלי. האם מצאת אותה מונחת על אחד משוחלנות בית המדרש?
- כן. ניכרים בדרי אמת שבפיך. אך, האם תוכל ליתן לי עוד סימנים לפני שאשיב לך את שלך? פשוט ברצוני להיות בטוח שהעט חוזרת לבעליה...
- צבע העט שחור. מהסוג הנפוץ אצל אברכי כוללים. - אכן.
כך התקיימה לה השיחה בין יהודה לאותו האברך, שיהודה כלל לא הכירו. חזותו העידה עליו כי אברך הוא ותו לא.
יהודה האמין לדבריו ועל אתר הוציא את העט האובד דת מכיסו ומסרה לאותו אברך.

אמנם, יהודה שכח להסיר את המודעה שתלה בכניסה לבית הכנסת, והיא נותרה על מקומה. כמחצית השעה שלאחר מכן ניגש אליו אשר.

- ראיתי כי מצאת עט? נכון?

- מצאתי ומצאתי כבר גם את בעליה. הכל על מקומו בא בשלום.

- זו היתה עט מסוג 0.4 Pilot? שחור?

- כן. אך מה כל זה משנה לך? כבר החזרתי אותה לבעליה - הטיבו יהודה בקוצר רוח.

- מי אמר שהשבת אותה לבעליה? שמא היתה עט זו שלי ומסרת אותה לאחרים?

כעת כבר נתחדדו חושיו של יהודה. הוא ניסה להגן על החלטתו להשיב את האבידה לאותו אברך ראשון שנטלה ממנו.

- גם אותו אברך מסר לי סימנים. אין לך כל הוכחה לומר ששלך היתה אותה העט. זאת אומר, לא הצלחת להוכיח ששלך היא ולא שלו... עט כזו מצויה היא בבית המדרש ומראה כולן שזה הוא...

- וכי הוא מסר לך סימנים מדויקים כמוני? סוג, עובי וצבע?

יהודה נאלם. הוא ידע בתוכו כי אותו האברך מסר לו

פסקי דינים

דיני קנין חצר ב' הרב חיים קאהן שליט"א

דברים הנקנים ובעלות בחצר

דברים הנקנים בחצר:

כבר התבאר שחצר קונה בגט או גניבה משום יד או שליחות, וכן שקונה בדיני ממונות¹, דהיינו המקח², המתנה³ ומציאה⁴, וכן את השכור או שאול לו⁵.

מקח, מתנה

יש שכתבו שסברא היא שכיון שהכניס את כל החפץ לרשותו קנה אותו להיות שלו לכל דיני תורה הן במתנה והן במקח, והצורך ללמוד דין זה מגט או גניבה שיקנה מדין שליחות או יד הוא רק לדינים המחודשים כגון שחצר קונה שלא מדעתו⁶, אבל משמעות הפוסקים היא שאף בממון נצרך ללמוד קנין חצר מגט וגניבה שיועיל מדין שליחות או מדין יד⁷, ולפי זה דנו האם קנין חצר מועיל מהתורה הן במתנה והן במקח. דיון זה תלוי האם קנין יד⁸ קונה מהתורה, כפי שיבואר⁹.

קנין יד וקנין חצר

קנין יד¹⁰ היינו שהקונה מחזיק את הדבר בידו, נחלקו הפוסקים האם מפני שמחזיק בידו קונה כפי שנאמר בנתינת גט 'ונתן בידה', שמזה מוכח שידו קונה לכל דבר קנין¹¹, או שקנין יד אינו קונה מהתורה אלא אם עושה משיכה או הגבהה¹⁰.

על פי האמור נחלקו הפוסקים אף בקנין חצר, שיש שכתבו שבכלל קנין יד שקונה מהתורה אף חצר קונה מהתורה לכל דבר, הן בגט וגניבה והן במקח או מתנה¹¹, ויש שכתבו שאם קנין יד אינו קונה מן התורה במקח אף חצר אינו קונה במקח¹².

אופן הקנין:

א. צווי שיקנה

לעומת שאר מעשה קנין, שאף אם הושוו ביניהם בכל פרטי המקח, לא קנה עד שיאמר המקנה לקונה שיעשה את הקנין, כגון בקנין משיכה שצריך לומר לו מושור וקני¹³, הרי בקנין חצר אם נמצא הדבר הנקנה בחצירו די במה שהשוו ביניהם לקנות בקנין חצר¹⁴.

ב. קנין החצר והקנה בבת אחת

יש שכתב שאם קונה או שוכר חצר שיש בו מטלטלין וקונה גם את המטלטלין המונחים בה, לא קנה את המטלטלין אלא כקונה או שוכר את החצר תחילה ולאחר מכן הקנה לו את המטלטלין בקנין חצר אבל לא שניהם כאחד¹⁵, אלא שיש שחילק לדעתו שאם קנה חצר ובתוכו מטלטלין של הפקר קנה לו חצירו את הפקר רגע לאחר שקנה את החצר¹⁶.

לעומת זה, כתבו הרבה פוסקים שאף אם קונה או שוכר את החצר ובבת אחת את המטלטלין שבה, זכה בשניהם בקנין חצר¹⁷, ויש שחילק שאם קנה את החצר לקנות המטלטלין ולא להחזיק בחצר, קנה עם קניית החצר את המטלטלין בתוכו, אבל אם כוונתו לקנות את החצר עם המטלטלין שבה, קנה¹⁸.

כנ"ל בחצר הנפקד

דנו הפוסקים בפיקדון בחצר הנפקד שמקום הפיקדון מושאל למפקיד, האם המפקיד יכול להקנות את הפיקדון לנפקד במה שמסלק עצמו מרשות המושאל לו.

יש שכתבו לפי שיטתם שאפשר לקנות החצר ומטלטלין בתוכו בבת אחת אף בזה קנה הנפקד בסילוק המפקיד אע"פ שמקום המושאל למפקיד לא היה בו בעלות לקנות בו¹⁹, ויש שכתבו שאף בזה לא מועיל הקנין לסוברים שקנין החצר והמטלטלין לא מועיל כאחד²⁰, ויש שכתב כיון שחצר המושאל לפיקדון היה גופו קנוי למשאל קונה הנפקד בחצירו אף לסוברים שא"א לקנות את החצר והמטלטלין בבת אחת²¹.

[1] גליון ד"ש. [2] ס' ר' סעיף א'. [3] ס' רמ"ג סעיף כ'. [4] ס' רס"ח סעי' א', ג'. [5] ראה אמרי בינה קנינים ס' י"א ד"ה וכן, שכתב כן לסוברים שיד וחצר קונה מהתורה, ועיין להלן הערה 12 מדברי הקצות ס' קצ"ח ס"ק א' ושער משפט שם ס"ק ג' דלא מהני במתנה יד וחצר מהתורה. [6] גליון ד"ש הערה 21 משרת'ת חתם סופר י"ד ס' ש"י ד"ה ואי, וכ"כ בדברי חיים דיני מכירה ס' י'. ונראה דבכלל זה במכנס לחצרו שאינה משתמרת, וראה טבעת החושן ריש ס' קצ"ח בסוגריים. [7] ראה קצות ס' ר' ס"ק א' ונתיבות שם בפתיחה. [8] גדרי קנין יד' יבארו עוד בע"ה בנפרד, ומה שהוזכר כאן הוא להבין מקור וגדר קנין חצר. [9] תוס' כתובות ל"א ב' ד"ה רב אשי, וביאר הרשב"א שם שלענין קנין פשוט שידו קונה שאלו ידו לא קני מאי קני ליה, עיי"ש, וע"ע ראשונים בסוגיא שם. [10] ראה רש"י שם ד"ה המשך ההערות בעמוד ב'

מעשה שהיה

רק את צבע העט וגם זה בקושי. הוא לא פירט הכל בפרוטרוט, כפי שאשר היי טיב לעשות זאת.

אשר מצידו לא הניח ופצח בסיפור ששמע אחרונה.

- ידיד שלי מצא סעלפא"ן ברחוב. כמובן שהוא ביקש להשיבנו לבעליו, אך דעתו לא היתה מיושבת עליו.

יהודי שחלף לידו טען שהסעלפא"ן נפל מכיסו. הוא לא חשב הרבה והשיב לו את הסעלפא"ן.

שניה לאחר מכן הוא שמע מאן דהוא שתהה בקול רם אם מישוהו מצא סעלפא"ן. הלה היטיב למסור עליו סימנים מובהקים, כדוגמת מדבקה (Sticker) שהיתה מונחת על עורפו ומספר הטלפון המדויק שהופיע על המדבקה.

אותו ידיד שלי, הבין כי נפל במלכודת של תרמית. הלה שטען ששלו הוא הסעלפא"ן, הניח ידו על מה שאינו שלו.

הוא פנה אז לשאול בבית הוראה, והרבנים פסקו לחייב אותו!

איני יודע למה ומדוע, אך נדמה לי שהוא הדין לנידון דידן.

עליך לשלם לי על העט שלי שמסרת לאחרים ברשלנות!

המוצא אבידה חייב במסירתה. בגמרא (בבא קמא דף נ"ו ע"ב) נחלקו אמוראים מהי הגדרתו.

לשיטה אחת, דינו של שומר אבידה כדין שומר חנם. זאת מאחר ששומר האב"י דהו אינו מקבל שכר עבור שמירתה. לשיטה זו אינו חייב אלא אם פשע בשמירתה, דהיינו שרשלנותו גרמה לנזק וכדינו של שומר חנם.

לשיטה האחרת דין שומר אבידה כדין שומר שכר. דהיינו, שחייב עליה גם בגניבה ואבידה. כיון שנפטר השומר ממצוות צדקה בשעה שעוסק באבידה - וזאת מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה - בהנאה זו בא הוא על שכרו עבור שמירתו.

אף שמחלוקת זו לא הוכרעה בפוסקים ובספק היא עומדת (ראה שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ז סעיף ט"ז) אך לכולי עלמא חייב המוצא אם בפשיעתו הניח את האבידה במקום שאינו משמרת ונאבדה או נגנבה (שם סעיף א'). שהרי ממה נפשך אף אם שומר חנם הוא חייב הוא על הפשיעה.

לכאורה לפי זה, דינו של יהודה כדינו של אותו ידיד של אשר. הוא פשע בכך שמסר את העט ללא שדרש וחקר בסימנים ושומר אבידה חייב בפשיעה.

אמנם, הדבר אינו כה פשוט. כאשר בעל החפץ האמיתי הביא עדים שחפץ זה שנמסר לאחרים שלו הוא, אזי פשיטא שאם המוצא מסרו לאחרים בפשיעה שיתחייב.

אך מצאנו מחלוקת בפוסקים לגבי חובת המוצא אם כל הוכחת הבעלים נסמכת על סימנים שמסרו. כפי שסופר לעיל, בשני המקרים הנידונים כאן, נמצאו בעליה האמיתיים של האבידה על פי סימנים שמסרו.

יש שכתבו שאי אפשר לחייב את המוצא על סמך סימנים. רק אם מסרו הבעלים לים סימן מובהק שמוכיח את בעלותם ללא כל ספק, יתכן שנחייב את המוצא בתשלומים (קצות סימן רנ"ט סק"ב ובביתבות חידושים שם ובסימן מ"ו סק"ח).

לפי זה, כל שלא מסרו הבעלים סימן מובהק, לא ניתן לחייב את המוצא שמסר את האבידה לאחרים ואף שעשה זאת בפשיעה (עיין שיטה מקובצת בבא מציע"ע דף כ"ה ע"ב בשם הרמ"ן ובנפס חיה בבא מציעא דף כ"ח ע"א).

אך יש שסוברים שאף על סמך סימנים שאינם מובהקים גם ניתן לחייב את המוצא שמסר את האבידה לאחרים בפשיעה (משפט האבידה סימן רנ"ט ביאור הלכה סק"ה).

אשר על כן, בנידון הסעלפא"ן שמצא ידידו של אשר, שמסרו הבעלים סימן מובהק, על כן חייבו אותו בית דין על כך שפשע ומסר לאחרים.

אך בנידון דידן, שאשר אינו מוסר סימן מובהק לומר שדוקא עט זו היתה שלו, אין לחייב את יהודה אף שמסר את העט לאחרים ולא דרש וחקר לדעת סימני החפץ לפני שמסרה להם.

אך אם יהודה מאמין לדברי אשר וניכר מדבריו שאמת בפיו, עליו לשלם לו (ראה בקו ההלכה גיליון י').

קו ההלכה

אחריות המשלוח

אני חייב ליהודה סך \$1,000. כיון ששמעתי שראובן מתעתד לנסוע אל עירו של יהודה, מסרתי בידי את הכסף. ראובן התנה מלכתחילה שאינו מקבל על עצמו אחריות על המעות כשומר. לבסוף הכסף נאבד.

שאלה: על מי יושת ההפסד?

תשובה: ראשית יש ליתן את הדעת מה דינו של ראובן. שומר חייב פשיעה. אך יכול להתנות ולפטור את עצמו מלהתחייב אף אם יפשע (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רצ"ו סעיף ה' ובפתחי תשובה שם סק"ה). הפוסקים דנו במקום שהתנה השומר לפטור את עצמו בסתם, האם כוונתו לפטור אף מפשיעה? יש שכתבו (שו"ת מהרי"ט חלק ב' חושן משפט סימן קט"ז ושו"ת הב"ח סימן קל"ח) דלא מיבעיא שומר שכר שהתנה כן שאין כוונתו לפטור את עצמו מפשיעה, כיון שדי לו במה שפטור את עצמו מגניבה ואבידה שחייבתו עליהם התורה. אלא אף שומר חנם (שבלאו הכי פטור מגניבה ואבידה), מכל מקום אין כוונתו להיפטור מפשיעה. על פגעי הדרך אם יבואו עליו, היתה כוונתו. וכי יעלה על הדעת שיוכל להניח תיבתו פתוחה על פני השדה ויפטר? אמנם, רוב הפוסקים נקטו ששומר חנם שהתנה לא להתחייב, אף על פשיעה היתה כוונתו (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן ש"ה סעיף ד' וסימן ע"ב סעיף ז' ושו"ת שבות יעקב חלק א' סימן י"ט). כיון דאתינן להכי לפטור את השליח, עלינו לברר האם הלה יתחייב לשלם למלוה כיון שמסר את המעות לשליח עבורו. ונחלק לשני אופנים.

כאשר המלוה לא צוה ללוה לשלוח המעות עם שליח - אם אבדו המעות מיד השליח, חייב הלוה לפרוע מעות אחרים למלוה. זאת אף אם שלחם ביד מי שנאמן על המלוה. ואף שבפיקדון אם שלח הנפקד את הפיקדון ביד מי שנאמן על המפקיד, פטור - זהו משום שהפיקדון בכל מקום שהוא ברשות בעליו הוא ולא פשע הנפקד במסירתו. אך בחוב, כל זמן שלא הגיעו המעות ליד המלוה - נותר החוב בעינו וחייב לפרוע (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן קכ"א סעיף ט' וסימן ש"מ סעיף ח').

כאשר המלוה צוה ללוה שישלח את המעות ביד שליח - הן כשציווהו בכתב (וניכר שכתב ידו הוא) והוא הדין אם ציווהו על ידי הדוא"ל (Email), פטור הלוה אם אבדו המעות מיד השליח. אמנם יש חילוקים היוצאים מצורת הציווי.

אם צוה אותו לשלחו ביד פלוני - אזי אף אם אותו פלוני הוא חרש שוטה וקטן ואף גוי, פטור הלוה (אך ראה בקצות ובביתבות סימן קכ"א סק"א). זאת אף אם אותו פלוני יכחיש ויאמר שלא קיבל המעות לידו ואף אם מסר את המעות ליד מי שמוחזק כמי שאינו נאמן. ואם אמר לו: שלח ביד מי שתרצה - אזי אינו נפטר אלא אם כן מסר את המעות ביד אדם נאמן (שלחן ערוך - סימן קכ"א סעיף א'). אם אמר לו 'שלח' ולא פירש - רשאי לשלחו על ידי הדואר מאחר וזהו מנהג העולם (ערוך השלחן - סימן קכ"א סעיף ב'). אמנם, האידנא שנהגו שלא לשלוח מזומנים בדואר - אינו נפטר אלא אם כן שלח לו צ'ק רשום על שמו. ויתכן שאף נצרך שישלח זאת בדואר רשום (Certified) בכדי לפטור את עצמו (פתחי חושן - הלואה, פרק ה' הערה נ"ז).

יש להוסיף, כי אף שהשליח בנידון דידן פטר את עצמו מאחריות, מכל מקום נפטר הלוה כששלח על ידו ולא נחשב לפשיעה כיון שאדם נאמן הוא השליח (כן נראה לדיוק מהש"ך בסימן קכ"א סק"ו שבשלח ביד גוי חייב כיון שפיהם דיבר שוא, ולא כתב לחייבו מחמת שאין בגוי חיובי שומרים).

המשך ההערות מפסקי דינים

כגון וד"ה כדרא. [11] ראה ריטב"א בשיטה מקובצת ב"מ מ"ז ב' בשם הרמב"ן שיד וחרצ קונה במתנה, והוה הקנין המועיל אף במקום שאין עושים קנין כסף וחולק על התוס' ע"ז ע"א א' ד"ה פרדשני, שכתבו שבזה משיכה קונה, וכן הוכיח האמרי בינה קנינים סי' י"א ד"ה וכן, מהריטב"א ב"מ צ"ט א', וכן מרש"י ע"ז שם ד"ה פרדשני, מבואר שאינו קונה במשיכה, ולשיטתו שידו אינו קונה (כנ"ל בכתובות ל"א ב') ע"כ במתנה מועיל חליפין. [12] ראה שער משפט סי' קצ"ח ס"ק ג' ד"ה אך, כתב כן בפשיטות ע"פ פירושו בסוגיא ע"ז ע"א ב', ומטעם זה מסיק הקצות שם ס"ק א' בצ"ע על הרמב"ן הנ"ל, אכן הברוך טעם בגליון על הקצות הנ"ל כתב דלכו"ע קנין יד מועיל מהתורה כדכתב ונתן בידה, וכ"כ המנחת חינוך מצוה של"ו אות ט' בסוף, וע"ע בדברי חיים מכירה סי' י' ד"ה בתוס', משו"ת באר יצחק יו"ד סי' כ"ג בסוף, ועוד אחרונים. [13] סי' קצ"ז. [14] ערוך השולחן סי' ר' סעיף א' מדיוק ברמב"ם הל' מכירה פרק ד' הל' א' ועוד ראשונים. [15] ש"ך סי' קצ"ח ס"ק ז' כשיטתו בסי' ר"ב ס"ג, וחולק על משמעות הסמ"ע שם סי' ר"ב ס"ק ו' שמהני בב"א, וכפי ביאור האמרי ברוך סי' ר"ב שם, וקצות סי' קצ"ח ס"ק ב' שאם אינו אומר שיקנה בב"א מהני, והעירו האחרונים שמיטיה מקובצת ב"מ כ"ה ב' שהביא הקצות בסו"ד מבואר שאפילו קנה החצר תחילה לא מהני אם היו שם המטלטלין בעת שקנה, וע"ע דברי אמת קונטרס קנינים סי' א' דף י"ד ב', וע"ע בקצות סי' קצ"ח ס"ק ב' ועוד אחרונים שתמהו מגיטו וידו באין כאחת, אבל בשו"ת חתם סופר יו"ד סו"ס ש"י ועוד מקומות (וציינו בהגהותיו לסי' ר"ב) כתב למעשה כדברי הש"ך ופירש דבריו שמהני רק אם קודם הקנה חצירו לבד ואח"כ הקנה לו בפירוש את המטלטלים, וחילק שבגט מהני גיטו וידו בב"א שרק צריך לטלף ידו, וע"ע בחת"ם חו"מ סי' ס"ו בדעת הרא"ש בכורות פרק א' סי' ב'. [16] ברית אברהם או"ח סי' כ"ח אות ח'. [17] ראה קצות הנ"ל, מתנה אפ"ר רים הל' קנין חצר סי' י"ד, ועוד אחרונים, ובמשפט שלום כתב בששו"ת רדב"ז חלק ה' סי' שני אלפים צ"ז כתב להדיא שקנה. [18] שו"ת נודע ביהודה מה"ת או"ח סי' ס"ג, הובא בפתחי תשובה סי' ר"ב ס"ק ב'. [19] שו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ה, ועיין באמרי ברוך סי' ר"ב שהמהרי"ט חולק על הש"ך וסובר דמהני בב"א. [20] קצות סי' קפ"ט ס"ק א' ונתיבות פתיחה לסי' ר', ודברי משפט ריש סי' קפ"ט. [21] שו"ת חתם סופר הנ"ל.